

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Pidämme välttämättömänä, että yhteistyötä tehdään erityisesti antirasistista ja maahanmuuttajatyötä tekevien naisjärjestöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä edustavien järjestöjen kanssa. Kannamme huolta siitä, miten hallituksen järjestöihin kohdistamat mittavat leikkaukset vaikuttavat niiden vaikuttamismahdollisuuksiin. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että leikkaukset vaarantavat paitsi järjestöjen toimintaedellytykset, myös ohjelman laadukkaan toimeenpanon, jonka edellytyksenä on sidosryhmien laaja osallistaminen.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Naisjärjestöjen Keskusliitto peräänkuuluttaa sukupuolinäkökulman sekä seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden huomioimista risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumisessa. Erityisesti väkivallan torjumisessa on otettava huomioon ilmiön sukupuolittuneisuus ja rodullistuminen. Esimerkiksi vähemmistöön kuuluvien naisten ja tyttöjen kohtaama väkivalta, kuten silpominen, tulisi huomioida toimenpiteissä paremmin.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- Suomalaisen instituutioiden tulisi ottaa tehokkaammin käyttöön turvallisemman tilan periaatteet. Turvallisemman tilan periaatteiden tavoitteena on luoda tiloja, joissa kaikilla on sukupuolesta, etnisestä taustasta, iästä, toimintakyvystä, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta ominaisuudesta riippumatta mahdollisuus osallistua ja tuntea olonsa turvallisiksi.
- Kitketään vihapuhetta säätämällä maalittaminen rangaistavaksi rikoslaissa, lisäämällä internetpalvelujen välittäjien vastuuta vihapuheen ja häirinnän kitkemiseksi, lisäämällä tutkittua tietoa ja viranomaisten tietoisuutta verkkovihasta sekä muilla aktiivisilla toimilla.

- Kansanedustajilla ei tulisi olla erivapautta vihapuheelle. Poistetaan kansanedustajien syytesuoja kiihottamisessa kansanryhmää vastaan. Syyte ja vapaudenriisto ei tulisi olla riippuvainen kansanedustajien viiden kuudesosan enemmistöstä.
- Edistetään syrjimättömyyttä lainvalvonnassa ja vahvistetaan lainvalvontaviranomaisten kykyä tunnistaa viharikokset ja puuttua niihin.
- Antisemitismin ohella tarvitaan konkreettisia toimia islamofobian, afrofbian ja romaneihin kohdistuvan syrjinnän torjumiseksi.
- Selvitetään mahdollisuutta tehdä anonyymistä rekrytoinnista velvoittavaa.
- Kielletään silpominen erillislailla.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Tavoitteista tulisi tehdä sukupuolivaikutusten arviointi.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Naisjärjestöjen Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Naisjärjestöjen Keskusliitto jakaa valtioneuvoston tilannekuvan rasismien torjunnan tärkeydestä sekä sen merkityksestä yhteiskunnallisen koheesion, osallisuuden ja turvallisuudentunteen kannalta. Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää toimenpideohjelman laatimista, sen toteuttamista ja jatkuvaa seurantaa tärkeänä askeleena kohti tasa-arvoisempaa ja yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa.

Erytisesti haluamme kiittää siitä, että toimeideohjelman kärkenä ovat yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen sekä aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi. Positiivista on, että ohjelmassa huomioidaan rasistisen ja kunniaan liittyvän väkivallan torjuminen, viranomaisten yhdenvertaisuusosaamisen vahvistaminen sekä maahan muuttaneiden naisten haavoittuva asema työelämässä. Ohjelmassa esitetyt toimet rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ovat kannatettavia.

Keskeisimmät huomiot:

- Rasismien torjumiseen sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen tulee varata riittävät resurssit. Järjestöihin kohdistuvat laajamittaiset leikkaukset vaikeuttavat käytännön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä sekä toimenpideohjelman täytäntöönpanoa.

- Hallituksen toteuttamat ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien heikennykset vaarantavat yhdenvertaisuuden ja haastavat toimenpideohjelman uskottavuutta. Naisjärjestöjen Keskusliitto peräänkuuluttaa tiukennusten yhteis- ja sukupuolivaikutusten arviointia. Maahan muuttaneet ja turvaa hakevat naiset ja tytöt on tunnistettava omana erityisryhmänä.
- Toimenpideohjelmassa tulee kiinnittää huomiota seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuteen sekä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumiseen.
- Rasismi voi ilmetä sukupuolittuneesti. Sukupuolivaikutusten ja risteävien erojen arviointia tulee toteuttaa läpileikkaavasti kaikilla politiikan osa-alueella. Rasismia kohtaavien naisten ja tyttöjen erityistarpeet tulee ottaa huomioon.
- Toimenpideohjelmassa tulee huomioida paremmin konkreettiset toimet rasistisen ja muun vihapuheen torjumiseksi sekä viharikosten tunnistamiseksi.
- Ohjelmassa tulee esittää erityisiä toimia islamofobian, afrofbian ja romaneihin kohdistuvan syrjinnän torjumiseksi.

Leikkaukset järjestöiltä vaikeuttavat antirasistista työtä käytännössä

Rasismien torjuminen ja yhdenvertaisuuden tuloksellinen edistäminen edellyttävät riittävää resursointia. Hallituksen päätökset leikata sosiaali- ja terveysjärjestöiltä sekä ulkoministeriön kaavailemat leikkaukset kansalaisjärjestöjen avustuksiin heikentävät vakavasti antirasistisen työn käytännön edellytyksiä. Järjestöt työskentelevät lähellä ihmisten arkea ja kykenevät tarjoamaan erityisosaamista ja palveluita, jotka täydentävät valtion ja kuntien tarjontaa. Monilla järjestöillä on vuosikymmenten palvelutyön myötä kertynyt asiantuntemus, jollaista ei löydy muualta. Avustusten lakkauttaminen halvaannuttaa monen järjestön toiminnan ja rapauttaa niiden tekemää antirasistista ja muuta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyötä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tärkeää ennaltaehkäisevää ja muuta rasismien vastaista työtä joudutaan supistamaan ja lakkauttamaan. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että hallituksen mittavat leikkaukset ovat ristiriidassa ohjelman tavoitteiden kanssa, ja estävät niiden tehokkaan toimeenpanon.

Ulkomaalaisten asemaan ja oikeuksiin kohdistuvat heikennykset haastavat toimenpideohjelman uskottavuutta

Vaikka toimenpideohjelmassa esitetään monia kannatettavia keinoja rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi, laaja-alaiset heikennykset turvaa hakevien ja maahan muuttaneiden ihmisten asemaan ja oikeuksiin haastavat toimenpideohjelman uskottavuutta. Näihin heikennyksiin kuuluvat muun muassa pysyvän oleskeluluvan ja kansalaisuuden saannin ehtojen kiristäminen, asumisajan pidentäminen, asumisaikaan hyväksyttävien ulkomaanpäivien määrän vähentäminen, kansainvälisen suojelun muuttaminen väliaikaiseksi, perheenyhdistämisen vaikeuttaminen, vastaanottorahan pienentäminen, kansainvälisen suojelun oleskelulupien lyhentäminen, maahantulosäännösten kiertämistä koskevan ulkomaalaislain sääntelyn kiristäminen sekä työ- ja opiskeluperustaisen oleskeluluvan haun estäminen turvaa hakevilta ja kielteisen

turvapaikkapäätöksen saaneilta henkilöiltä. Myös hallituksen kaavailemiin rajaturvallisuus- ja rajamenettelylakeihin sisältyy merkittäviä yhdenvertaisuus- ja ihmisoikeusriskejä.

Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että tiukka säätely ja kielteinen asenneilmapiiri uhkaavat lisätä ulkomaalasiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja rasismia sekä heikentää osallisuutta ja kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan. Kokemus osallisuudesta puolestaan on tärkeä edellytys ihmisten hyvinvoinnille, hyvien väestösuhteiden muodostumiselle, yhdenvertaisuudelle ja sukupuolten tasa-arvolle.

Eriyisen ongelmallista on, että edellä mainittuja lakimuutoksia on valmisteltu sirpaleisesti ilman yhteisvaikutusten arviointia, vaikka monet niistä kohdistuvat samoihin ihmisiin. Tasa-arvon kannalta on huolestuttavaa, ettei lainsäädäntöhankkeista ole tehty sukupuolivaikutusten arviointia. Maahan muuttaneet ja turvaa hakevat naiset tulisi tunnistaa omana erityisryhmänä, jonka tarpeet ja haavoittuva asema huomioidaan.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt otettava huomioon

Ohjelmassa tulisi ottaa paremmin huomioon seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus sekä esittää erityisiä toimia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan syrjinnän kitkemiseksi. Risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi on tärkeää tunnistaa, että monet vähemmistöön kuuluvat henkilöt voivat olla vähemmistönä vähemmistön sisällä sekä kohdata risteävää ja moninkertaista syrjintää. Esimerkiksi rasismia kohtaavat henkilöt voivat kuulua myös seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. THL:n tekemästä raportista selviää, että ulkomaalaistaustaiset sateenkaari-ihmiset kohtaavat moninkertaista syrjintää ja heidän tuen tarpeensa on korostunut (Czimbalmos, Rask 2022).

Sukupuolten tasa-arvo huomioitava läpileikkaavasti yhdenvertaisuuden edistämässä

Syrjinnän moniperusteisuudessa ja risteävyydessä tulee huomioida myös sukupuolinäkökulma. Esimerkiksi rasismi voi ilmetä sukupuolittuneesti, mikä tarkoittaa, että eri sukupuolien edustajilla voi olla erilaisia kokemuksia rasismista sekä erilaisia tuen tarpeita. Naisjärjestöjen Keskusliitto peräänkuuluttaakin yhdenvertaisuusarvioinnin ohella sukupuolivaikutusten arviointia ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista. Rasismia kohtaavien naisten ja tyttöjen erityinen asema on tunnistettava, ja heidän kohtaamiinsa haasteisiin on vastattava erityisillä toimilla.

Konkreettisia toimia vihapuheen, viharikosten ja digitaalisen väkivallan estämiseksi vahvistettava

Ohjelmassa tulisi pyrkiä edistämään lainvalvonnan syrjimättömyyttä ja vahvistamaan lainvalvontaviranomaisten kykyä tunnistaa viharikokset ja puuttua niihin. Poliisiammattikoulun 2021 selvityksen mukaan vihamotiivin tunnistamisessa ja käsittelyssä on puutteita rikosprosessissa, ja tuomiota kovennetaan vihamotiivin perusteella harvoin. Selvitys suosittaa viharikosluokituksen pakollista käyttöä rikosilmoituksen kirjauksen yhteydessä, esitutkintayhteistyön tehostamista, poliisin kuulusteluohjeistuksen päivittämistä sekä rangaistuksen koventamista koskevan pohdinnan laajempaa kirjaamista tuomioihin.

Näiden toimien lisäksi Naisjärjestöjen Keskusliitto esittää konkreettisina keinoina maalittamisen säätämistä rangaistavaksi rikoslaissa, internetpalvelujen välittäjien vastuun lisäämistä vihapuheen kitkemiseksi, verkkovihasta irtautumisen tuetun toimintamallin kehittämistä sekä kansanedustajien syytesuojan poistamista kiihottamisessa kansanryhmää vastaan.

Islamofobia, afrofobia ja romaneihin kohdistuva syrjintä näkyväksi

Antisemitismin ohella toimenpideohjelmassa tulisi tunnistaa islamofobia, afrofobia ja romaneihin kohdistuva syrjintä sekä esittää konkreettisia toimia niiden torjumiseksi. Islamofobia tarkoittaa rasismien muotoa, joka kohdistuu muslimeihin, muslimeiksi oletettuihin ihmisiin tai islaminuskoon. Afrofobiolla puolestaan viitataan rasismiin, jonka motiivina on afrikkalaistaustaisuus ja joka kohdistuu afrikkalaistaustaisiin henkilöihin, ryhmiin tai yhteisöihin. Islamofobia, afrofobia ja romaneihin kohdistuva syrjintä ovat erityisiä rasismien muotoja, jotka voivat ilmetä väkivallan tekoina, syrjintänä, rasistisena vihapuheena tai rakenteellisena syrjintänä.

EU:n perusoikeusviraston Tummimaihoisena EU:ssa -raportin mukaan Suomi koetaan yhdeksi rasistisimmista maista: täällä kohdataan tarkastelluista maista kaikkein eniten rasistista häirintää ja väkivaltaa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä osoittaa, että afrofobinen rasistinen syrjintä on monelle Suomessa asuvalle afrikkalaistaustaiselle henkilölle arkipäivää. Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) suositteli vuonna 2019 Suomelle, että viranomaiset ryhtyisivät tehokkaisiin toimenpiteisiin puuttuakseen afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemaan rasismiin ja syrjintään.

Romanien hyvinvointitutkimuksen (Roosa) mukaan romanit kohtaavat syrjintää niin julkisilla paikoilla, viranomaisten taholta kuin työ- ja asuntomarkkinoilla. Kokemukset syrjinnästä heikentävät osallisuuden kokemusta ja hyvinvointia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on esittänyt useita toimia romaneihin kohdistuvan syrjinnän torjumiseksi sekä antanut YVL 27 § nojalla monia lausuntoja syyttäjille ja tuomioistuimille yhdenvertaisuuslainsäädäntöä koskevan oikeuskäytännön kehittämiseksi.

Toimenpideohjelmassa tulisi tuoda esiin konkreettisia toimenpiteitä islamofobian, afrofobian ja romaneihin kohdistuvan syrjinnän torjumiseksi sekä varmistaa toimien riittävä resursointi. Tietoisuutta näistä rasismien muodoista tulisi vahvistaa.

Foster Oona
Naisjärjestöjen Keskusliitto